

בין מילים למעשים: האומנם בחרה סין צד במלחמה?

08.02.2024 | יוסף רוזן | written by

עיקרי הדברים

- נראה כי בעקבות המלחמה בעזה העולם נחלק לשני מחנות: הדמוקרטי והאוטוקרטי. עם זאת, המציאות מורכבת יותר ואינטרסים שונים הינם בעלי משקל מכריע יותר בקבלת ההחלטות מאשר אידאולוגיה. לכן, אין לראות את סין כחלק מ"ציר הרשע", אלא כמעצמה שמדברת עם כלל השחקנים בזירה.
 - העמדה הסינית בעקבות ה-7 באוקטובר אינה נוחה למדינת ישראל, אך זו מתמקדת לעת עתה במילים ופחות במעשים. כנגד ההתבטאויות היוצאות מסין צריך לפעול מדינית בערוצים המיועדים לכך. באשר למעשים, על ממשלת ישראל לפעול בערוצים ישירים ועקיפים בכדי שסין תפעיל את מנופיה על איראן ושלוחיה.
 - בשל העמדה הלעומתית של סין מול ישראל, השיח האנטי-סיני בישראל התגבר מאוד. אולם, שיח זה, שמתמקד במעורבות הסינית בתשתיות, מסיט את הקשב מהאתגרים האמיתיים לביטחון הלאומי של ישראל בהקשר של סין: טכנולוגיות מתקדמות, מחקר ופיתוח תחת מטריית האקדמיה, פעילות סייבר ועוד.
 - המלחמה הפריכה את הטענות על שחיקת כוחה של ארה"ב במזרח התיכון, שכבר בימים הראשונים למלחמה הגדילה את נוכחותה הצבאית במרחב. בשל כך, סין נותרה בעמדת המגיבה לאירועים ופחות היוזמת. ברקע, יש להיערך לתרחישים שבהם זירה נוספת תסיט את הקשב של ארה"ב, למשל טאיוואן, ותסכן את התמיכה הביטחונית של ארה"ב בישראל.
 - יוזמות אזוריות ובין-יבשתיות בהובלה ובתמיכה אמריקנית, הנתפסות כמהלך לבלימת סין, עדיין בחיים עם סיכוי למימוש ב"יום שאחרי" המלחמה. בראשן, ה-IMEC ששואף לחבר את אסיה ואירופה דרך המזרח התיכון כאלטרנטיבה ל-BRI הסיני.
- טרם המלחמה, סין רשמה שנה מוצלחת ולכאורה אקטיבית במיוחד במזרח התיכון, בעיקר הודות לתיווך בהסכם ההבנות בין איראן לערב הסעודית, שהדגים את היכולת של סין לזהות הזדמנויות וסדקים בזירה הבינ"ל ולממשן לטובתה. אירוע זה התחבר למאמצים קודמים של סין להציג תוכניות לפיוס בין רוסיה לבין אוקראינה, וכן בין ישראל לפלסטינים.
- אולם תוכניות אלה הכילו הרבה סיסמאות שבינן לבין היכולת או הרצון למימוש בפועל פער ניכר. כך גם בסוגיית הסכסוך הישראלי-פלסטיני, שאינו ניצב באמת במקום גבוה בסדר היום הסיני, למעט במקרים שבהם סין יכולה לגזור קופון תדמיתי למיצובה כמעצמה אחראית, לעקוץ

את ארה"ב, או במקרה של חשש אמיתי ליציבות האזור שעלול לסכן אינטרסים כלכליים של סין. הצהרות סיניות בקשר לסכסוך מעולם לא גובו במעשים או בסיוע כספי משמעותי לפלסטינים.

בעקבות השבעה באוקטובר, נדמה היה שהעולם נחלק למחנה הדמוקרטי המערבי, שתומך במדינת ישראל (גם אם לעיתים באופן מסויג); ומנגד, המחנה האוטוקרטי שסירב לגנות את חמאס, וקרא לעצירת המלחמה באופן מיידי, על בסיס טיעונים הומניטריים. בראש הקבוצה הזו ניצבו רוסיה וסין.

עם זאת, המציאות הגאופוליטית הבינלאומית מורכבת יותר מאשר פשטנות היתר בניסיון לייצר מחנאות בזירה הבינ"ל, או אף בהשוואה בין רוסיה לסין בגישתן כלפי מדינת ישראל בעקבות המלחמה. היחסים הבינלאומיים אינם משחק "סכום אפס", וכך יש להתייחס גם למדיניותה של סין ולבחון אותה בצורה עניינית. אומנם העמדה של סין לעומתית למדינת ישראל, כפי שבא לידי ביטוי בהתבטאויות מדיניות, בשיח אנטישמי באקדמיה וברשתות, בתגובתה לחות'ים וכן במישור הכלכלי. עם זאת, השיח המגמתי בישראל נגד סין אינו פרופורציונלי, ומסיט את תשומת הלב מהאתגרים האמיתיים ביחס לסין.

עמדת סין מתחילת המלחמה

ככלל, סין לא סתתה באופן משמעותי מהקו שהנחה אותה גם בעבר בהקשר של הסכסוך הישראלי-פלסטיני, והדגישה את הצורך בהפסקת אש, חזרה למשא ומתן מדיני, וקידום פתרון שתי המדינות. אולם, באף לא אחת מן ההודעות הרשמיות של סין היה אזכור של ארגון הטרור חמאס, ובאופן עקבי הקפידה סין להתייחס לפלסטינים כישות אחת, הומוגנית. הביקורת שהופנתה כלפי מדינת ישראל הייתה חריפה יותר, כולל אמירות שגרסו כי ישראל מטילה עונש קולקטיבי על הפלסטינים, בדמות מצור על עזה והפצצות מן האוויר. התבטאויות של גורמי אקדמיה בסין היו אף חמורות יותר ובעלות ניחוח אנטישמי.

סין דרשה לכנס פורום בינ"ל שידון במלחמה, וקראה תכופות להפסקת אש מיידי. ככל שהמלחמה התארכה, כך כללו ההודעות הסיניות יותר התייחסויות ורמיזות לארה"ב מאשר לישראל. למשל, שגריר סין לאו"ם הדגיש כי האו"ם צריך לקחת על עצמו תפקיד מרכזי יותר בסיום הסכסוך, וכי הבסיס לכך צריך להיות תוכנית הנקודות של נשיא סין. זאת, כאלטרנטיבה להובלה האמריקנית באזור, וספציפית בסכסוך הישראלי-פלסטיני. בנוסף, סין תקפה את ארה"ב על כך שזו הטילה וטו על הצעת ההחלטה האמירתית במועצת הביטחון של האו"ם בדצמבר האחרון.

כך גם ברשתות החברתיות הסיניות, ובראשן טיק-טוק, שהפיצו תכנים אנטישמיים ואנטי-ישראליים, לכל הפחות תוך עצימת עיניים של השלטון בסין, אם לא בהכוונה ישירה. מעבר לכך, גם נצברו עדויות של עובדים בחברה הסינית על תרבות ארגונית שמעודדת אנטישמיות ושיח אנטי-ישראלי בין העובדים, כולל תמיכה ב-BDS. לצד הביקורת המוצדקת על טיק-טוק והצורך

לנקוט צעדים מעשיים נגדה, יש לזכור כי גם ברשתות חברתיות אחרות, מערביות, עלו תכנים אנטישמיים רבים, ללא צעדים חריפים מספיק מצידן נגד המפיצים.

בסוגיית החטופים, סין לא נקטה צעדים גלויים להפעלת לחץ על איראן וחמאס כדי שישחררו לכל הפחות את נעה ארגמני, שנחטפה בידי חמאס מהמסיבה ברעים, שכן אימה בעלת אזרחות סינית [?] בסין לא חשפו האם נענו לבקשת ראש ממשלת ישראל להתערב לשחרורה, ולא ברור האם הסינים פועלים מאחורי הקלעים לטובת העניין.

על אף הדוגמאות לעיל, הניסיון לצייר את עמדת סין כביטוי לפער בין מחנות ביחס למדינת ישראל אינו מדויק. האמירות הסיניות דווקא נתפסות כאחראיות בקרב רבות ממדינות הדרום הגלובלי, שתופסות את הפלסטינים כ"קורבן" או כצד החלש בסכסוך, נרטיב שזוכה לאהדה גם בקרב קהלים מסוימים במערב הליברלי באירופה ובארה"ב. סין מזהה שנרטיב זה זוכה לאהדה, ועל כן היא ממשיכה להדהד אותו.

כמו כן, למרות העמדות המנוגדות בנוגע למלחמה בעזה, סין וארה"ב הצליחו לקיים מפגש פסגה בין הנשיאים ולחדש את ערוצי השיח הישירים בין הצבאות וקבוצות עבודה נוספות. אף על פי שבפגישת הנשיאים ובפגישות שהתקיימו לאחר מכן לא הגיעו הצדדים להבנות משמעותיות במרבית הסוגיות שבמחלוקת, עצם השיח הישיר והנכונות לעבוד יחד בולטים בהשוואה להיעדר השיח בין ארה"ב לבין רוסיה, גם בהקשר של המלחמה בעזה והציפייה להפעלת מנופים.

החות'ים בשירות סין?

ההתמודדות מול החות'ים הדגימה שוב כי סין חזקה בדיבורים וחלשה במעשים.

ב-19 באוקטובר הצטרפו החות'ים למלחמה במתקפה ראשונה שכוונה נגד מדינת ישראל באמצעות 4 טילי שיוט ו-15 כטב"מים, שיורטו בידי ארה"ב וסעודיה. בהמשך הרחיבו החות'ים את פעילותם ואיימו באופן ישיר וממשי על חופש השיט בנתיב הסחר הימי שעובר בים האדום דרך מיצרי באב אל מנדב ובהמשך בתעלת סואץ, ואחראי על 12% מהסחר העולמי בין אסיה לאירופה.

מאז המשיכו החות'ים לשגר טילים וכטב"מים לעבר ישראל ואף השתלטו על אוניות סוחר שנחשדו כישראליות או שמפליגות לישראל. פעולות אלה גרמו לנזק לסחר הימי העולמי כיוון שאוניות נאלצו להאריך את מסלולן ולהקיף את אפריקה, מסלול ארוך ב-6 שבועות לעומת הנתיב שעובר בסואץ. זה בתורו הוביל לעליית מחירי הביטוח על אוניות סוחר והאטה באספקת סחורות.

בתגובה, ארה"ב הכריזה על מבצע Prosperity Guardian יחד עם מדינות נוספות, וביצעה מתקפה ישירה נגד יעדי החות'ים בתימן יחד עם בריטניה. מנגד, סין (ורוסיה), שנהנית מחסינות מצד החות'ים, בחרה לגנות את ארה"ב ובריטניה על "התוקפנות" נגד תימן, אך בעצמה לא נקטה

צעדים לשמירה על חופש השיט.

למרות החסינות לכאורה של סין, הפעילות של החות'ים עדיין מסכנת את האינטרסים הכלכליים שלה, בדגש על השקעות של מעל 20 מיליארד דולר בפרויקטים שונים במצרים לאורך תעלת סואץ, כולל השקעה של מיליארד דולר של חברת קוסקו בנמלי הים של מצרים. בשל כך פנתה לאחרונה סין, כנראה בהמשך לשיח בנושא עם ארה"ב, לאיראן בדרישה ללחוץ על החות'ים להפסיק את המתקפות בים האדום או להסתכן בפגיעה בקשרים הכלכליים בין המדינות [2] לסין מנופים משמעותיים על איראן שמייצאת 83% מהנפט שלה לסין. במקביל פגש היועץ לביטחון לאומי של ארה"ב, Jake Sullivan, את הדיפלומט הבכיר של סין, Wang Yi, על מנת לעודד את הסינים להמשיך בהפעלת מנופיהם על איראן והחות'ים. אולם, מוקדם לדעת האם הדרישה הסינית תשפיע על כלל השיט בים האדום. האיום החות'י ממחיש שוב שסין מעדיפה להותיר בידי מדינות אחרות (גם אם בהובלה אמריקנית) את עול השמירה על הביטחון והיציבות באזור.

קוסקו ונמל המפרץ, האם סין מחרימה את ישראל?

בעקבות האיום החות'י הודיעה קוסקו, חברת התובלה הימית הסינית והרביעית בגודלה בעולם, כי תפסיק לשוט לישראל. הודעה זו דווחה כצעד דרמטי שהינו לא פחות מהטלת סנקציות לא רשמיות על מדינת ישראל, בהכוונה של ממשלת סין. בדיקה פשוטה של העובדות מעלה כי קוסקו אינה לבדה [2] חברת Evergreen מטאיוואן, OOCL מהונג-קונג אשר בבעלות קוסקו, MSC האיטלקית, Maersk הדנית ו-CMA CGM הצרפתית, שגם כך לא פעלה מול ישראל, הודיעו כי לא ישוטו לישראל.

עיקר הפעילות של חברת קוסקו מול ישראל נעשתה בשיתוף עם חברת צים ונמל המפרץ בחיפה, המופעל על ידי חברת SIPG הסינית. בשל החלטת קוסקו להפסיק את שיתוף הפעולה עם צים ונמל המפרץ צפו קולות נגד מעורבות סין בפרויקטים בישראל, כולל נמל המפרץ, בטענה כי המעורבות הסינית בתשתיות מייצרת מנופי לחץ על מדינת ישראל.

אולם, קוסקו אינה מעורבת כלל בתשתיות בישראל. החברות הסיניות שכן מעורבות בתשתיות בישראל עוברות סדרה של בדיקות כדי לוודא שהינן כשרות להשתתף במכרזי תשתיות. גם בתחומים אחרים יש רגולציה מקיפה וקפדנית, הנתמכת גם על ידי הוועדה הבין-משרדית לבחינת היבטי ביטחון לאומי בהשקעות זרות, בראשות משרד האוצר.

קונקרטי לגבי נמל המפרץ בחיפה, אין מדובר כלל בנמל "סיני" [2] הנמל נבנה על ידי חברת נמלי ישראל בעקבות החלטת ממשלה להפרטת הפעילות בנמלי ישראל (בחיפה ובאשדוד) כדי לקדם יעילות ותחרות בענף. הנמל מופעל על ידי חברה סינית שהוכיחה את מקצועיותה ברמה הבינ"ל בהפעלה של נמלי ים והגברת יעילותם, ועשתה כן גם בנמל המפרץ. יצוין כי הנמל הינו בבעלות המדינה, ואינטרסים של ביטחון לאומי מוגנים בחוזה מול החברה הסינית. גם הטענות טרם פתיחת הנמל, שספינות הצי האמריקני לא יעגנו בנמל מחשש לריגול, התבררו כחסרות שחר, שכן

אוניות אמריקניות ממשיכות לעגון בו. נוסף על כך, נמל המפרץ המשיך לפעול למרות איום הטילים מהזירה הצפונית, וסייע מאז תחילת המלחמה גם בקליטת סחורות מנמל אשדוד שלא פעל בשל איום הטילים מעזה. ולבסוף, גם בהיבט התחרות, הנוכחות של חברה סינית כמפעילת נמל המפרץ עודדה משקיע אסטרטגי ² קבוצת אדאני ההודית ³ להשקיע ברציפים בנמל חיפה הישן, תחרות שמיטיבה עם המשק הישראלי.

פרגמטיות על פני אידאולוגיה

בשורה התחתונה, העמדה של סין כלפי ישראל אינה חיובית, אך אינה מפתיעה. סין מנצלת את המלחמה בעזה כדי לקדם את האינטרסים שלה, בעיקר כלפי ארה"ב ומדינות המפרץ. ממשלת ישראל צריכה לפעול באופן דומה מול סין ⁴ להתייחס להתבטאויות ברצינות הנדרשת, אך להתרכז יותר במעשים, ולמצוא את הדרכים לקידום האינטרסים של מדינת ישראל גם מול סין, שכאמור מחזיקה במנופים על איראן ושלוחיה.

המלצות

1. חשוב להשמיע ביקורת בפני ממשלת סין על התבטאויות גורמים רשמיים שלה וכן על הפצה ועידוד של מסרים אנטישמיים, אך יש לעשות זאת בדלתיים סגורות ובדיאלוג תכוף עם הסינים.
2. לפעול בערוצים חשאיים ישירים ועקיפים מול סין כדי לקדם את שחרור החטופים, ולבלום את איראן ושלוחיה תוך הדגשת מרכיב ערעור היציבות במרחב כסכנה לאינטרסים של סין.
3. השיח האנטי-סיני בישראל שהתגבר מאז ה-7 באוקטובר מתמקד במעורבות הסינית בתשתיות בישראל ובמאמצי השפעה סיניים, ובכך מסיט את הקשב מהאתגרים המרכזיים לביטחון הלאומי בהקשר של התחרות בין ארה"ב לבין סין: טכנולוגיות מתקדמות, מחקר ופיתוח תחת מטריית האקדמיה ופעילות סייבר. ישנה שעת כושר להדק ולשפר את המנגנון לפיקוח על השקעות זרות, כולל באקדמיה, מהלך שימש גם כאיתות לסין על חוסר שביעות רצוננו מעמדתם.
4. המלחמה הפריכה את הטענות על שחיקת כוחה של ארה"ב במזרח התיכון, שכבר בימים הראשונים למלחמה הגדילה את נוכחותה הצבאית במרחב. עם זאת, יש להיערך לתרחישי הידרדרות בים סין הדרומי ובטאיוואן שעלולים להסיט את הכוחות האמריקניים ולסכן את הסיוע הביטחוני לישראל.
5. יוזמות אזוריות ובין-יבשתיות בהובלה ותמיכה אמריקנית, הנתפסות כמהלך לבלימת סין, עדיין בחיים ובעלות סיכויי מימוש ב"יום שאחרי" המלחמה. בראשן, ה-IMEC ששואף לחבר את אסיה ואירופה דרך המזרח התיכון כאלטרנטיבה ל-BRI הסיני. ממשלת ישראל צריכה להתמקד בקידום פרויקטים רלוונטיים ליוזמה, לצד העמקת הקשר עם הודו ומדינות אגן הים התיכון.

6. היעדר הפיקוח על אמל"ח סיני במזרח התיכון מדאיג, וייתכן שיש מרחב לפעול מול סין בכדי שזו תוודא שאמל"ח מתוצרתה אינו מגיע לצד ג' שאינו מורשה. בכל מקרה, יש להמשיך מעקב אחר מגמות ייצוא האמל"ח הסיני למרחב.

7. ככל שלמדינת ישראל יהיה אינטרס לתמוך במאמץ הבינ"ל לשיקום עזה ב"יום שאחרי", חשוב לפעול לכך שתפקידן של סין ורוסיה יהיה מצומצם ככל הניתן, ולקדם השתתפות של הודו ויפן במאמץ.